

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Amelie Kraft

Det (a)politiska könet

En kritisk diskursanalys om asylsökande kvinnor i relation till politisk
flyktinggrund

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Selberg

Termin: VT 2016

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsningar	5
1.3 Perspektiv och teori	6
1.4 Forskningsläge	7
1.5 Metod och material	7
1.6 Uppsatsens disposition	9
2 VAD ÄR POLITISKT?	10
2.1 Förföljelse på grund av politisk uppfattning	10
2.2 Kvinnors politiska verksamhet	11
2.3 Den manliga normen	12
3 VEM ÄR POLITISK?	16
3.1 Valet av rekvisit	16
3.2 Trovärdighet	18
4 KONSTRUKTIONEN AV TREDJE VÄRLDENS KVINNOR	21
4.1 Den apolitiska kvinnan	22
4.2 Den förtryckta kvinnan	24
4.3 Familjens kvinna	25
5 AVSLUTANDE ANALYS	27

Summary

Throughout history, politics has been dominated by men and the phenomenon still exists today in many parts of the world. When women are not given access to the public sphere, their social impact inevitably takes place in the private. Nevertheless, the view of the woman as non-political has led to these actions not being entirely recognized. There are also those who argue that this approach also exists in the asylum process when women flee the persecution of their political opinion. Feminists and researchers in the field of migration law argue that the view of what is considered political according to the refugee definition is also characterized by the male perspective. They imply that the attitude reduces the different ways of being politically engaged and therefor indirectly discriminate women who are seeking political asylum.

The literature also states that the applicant's gender affects the assessment of asylum. Women are in some cases therefore not considered to be credible in their political positions even when they practice "classical" activism. Instead, women are considered persecuted for being women, according to the gender-related ground. The refugee convention does not statue a clear difference between the grounds of prosecution, but the result risks categorizing women into a single specific oppression.

The problems summarized above are explained by the fact that the asylum assessment is strongly influenced by a stereotypical discourse on "the Third World" women. Based on postcolonial theory, the discourse is criticized for reproducing beliefs about "the Third World". Women are described as "the oppressed ones" and the men as oppressors. Based on other feminist theories, women are also being portrayed in relation to a male family member and viewed as they are not a part of the political agenda.

Sammanfattning

Politiken har genom i historien ansetts vara manligt territorium. Fenomenet är även idag påtagligt i många delar av världen. När kvinnor därmed inte ges tillträde till det offentliga rummet tar sig deras samhällspåverkan till största del uttryck i den privata sfären. Synen på kvinnan som politisk har däremot lett till att dessa handlingar inte erkänts till fullo. Det finns även dem som menar att synsättet återkommer i asylprocessen de gånger kvinnor flyr förföljelsen på grund av deras politiska uppfattning. Feminister och migrationsrättsliga forskare menar att synen på vad som är politiskt enligt flyktingdefinitionen också präglas av en manlig norm. Inställningen riskerar inskränka av de omständigheter som hänför sig till politisk skyddsgrund och på så sätt även indirekt diskriminera kvinnor utifrån den.

I litteraturen framförs det även att den sökandes kön beaktas på ett sådant sätt att det leder till betydande skillnader i asylbedömningen även när de återopade omständigheterna inte utgör någon större skillnad mellan könen. Kvinnor anses alltså inte uppfattas som trovärdiga i deras politiska ställningstaganden även de gånger de utövar ”klassisk” aktivism. Istället förklaras kvinnor många gånger vara förföljda på grund av att de är kvinnor, utifrån könsrelaterad grund. Flyktinggrunderna är i för sig utformade på ett sätt som gör det svårt att göra en tydlig skillnad mellan dem men resultatet riskerar kategorisera kvinnor till ett enda bestämt förtryck.

Den ovan redogjorda problematiken förklaras med att asylbedömningen påverkas av en stereotyp diskurs om ”tredje världens” kvinnor. Diskursen kritiserar utifrån en feministisk postkolonialistisk teori för att reproducera föreställningar om ”tredje världens” kvinnor som förtryckta och männen som förtryckare. Kvinnor betraktas även, enligt andra feministiska teorier, endast ses i förhållande till en manlig familjemedlem samt att vara helt avskilda från det politiska klimatet.

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
Flyktingkonventionen	1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNHCR:s handbok	Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning
UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse	UNHCR, Guidelines on international protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1 A (2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 7 maj 2002, HCR/GIP/02/01
Tortyrkonventionen	Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1984.
Utlänningslagen	Utlänningslagen (2005:716)

1 Inledning

68,5 miljoner människor är på flykt runt om i världen, den högsta siffran någonsin.¹ Hälften av dessa är kvinnor och flickor.² Av alla de på flykt väntar 3,1 miljoner på besked om asyl i en ny stat och det kan förutsättas att de flesta sökande önskar bli flyktingförklarade i enlighet med flyktingkonventionen.³ Det ligger därför i alla mottagarländerns intresse att tillgodose en effektiv och rättssäker prövning för de som flyr förföljelse, inte minst för Sverige. Asylrätten, liksom de offentliga myndigheter som hanterar ärendena, hör dock till ämnen som under en tid tagit emot stora mängder kritik från både forskningen och den allmänna debatten.⁴ Denna uppsats ska behandla en del av kritiken, specifikt den som lyfts av feminister inom den migrationsrättsliga forskningen. De menar bland annat att bedömningen utifrån flyktingkonventionen inte uppmärksammar kvinnors skyddsskäl. En grund för asyl som är särskilt ifrågasatt är ”politiska uppfattning”, där kvinnor anses missgynnas i betydlig mån.⁵ Det är därför av intresse att undersöka denna grund vidare i relation till kvinnor för att dels förstå mekanismerna vid en asylprövning och dels av feministiska motiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet är att, ur ett feministiskt perspektiv, kritiskt redogöra för den problematik i bedömningen då kvinnor söker asyl på grund av politisk uppfattning enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716)⁶. Syftet är då främst att undersöka hur de omständigheter kvinnor generellt åberopar i processen

¹ Se UNHCR:s rapport, s. 2.

² UNHCR: ”Kvinnor och flickor på flykt” <<https://sverigeforunhcr.se/kvinnor-och-flickor/>>, besökt 2018-12-02.

³ UNHCR:s rapport, s. 2.

⁴ Se ”Trovärdighet – ett svårfångat och livsviktigt begrepp inom migrationsrätten”, Advokaten, <<https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2015/Nr-1-2015-Argang-81/Trovardighet--ett-svarfangat-och-livsviktigt-begrepp-inom-migrationsratten/>>, besökt 2019-01-05.

⁵ Se Freedman s. 76; Bexelius s. 15 ff; Spijkerboer s. 65 ff.

⁶ Vidare utlänningslagen.

bedöms samt hur könet på den sökande kan påverka synen på om den uppfattas som politisk.

Uppsatsen utgår ifrån följande frågeställningar:

- Hur uppfattas kvinnors politiska ställningstagande i flyktingprocessen?
- Hur är synen på kvinnan i processen för asyl på grund av politisk uppfattning?
- Vilken bild av ”tredje världens” kvinnor konstruerar rättstillämparen?
- Vilka juridiska konsekvenser, liksom sociala konsekvenser för kvinnor, riskerar synen på kvinnor med politiska asylskäl leda till?

1.2 Avgränsningar

Framställningen inriktas på den del av asylprövningen som särskilt berör kvinnor i relation till rekvisitet ”politisk uppfattning”. Eftersom flyktingstatusen kan grundas på flera skyddsgrunder kommer även könsrelaterad förföljelse att återges till viss del då grunden har visat sig ha särskild betydelse i förhållande till kvinnor. Av utrymmesskäl kommer däremot övriga rekvisit i 4 kapitlet 1 § Utlänningslagen i huvudsak inte att behandlas närmare. Även processuella parametrar i bedömningen, med undantag för trovärdighetsbedömningen, begränsas i uppsatsen.

Då uppsatsen vill visa på skillnader mellan könen utgår analysen från gemensamma drag hos kvinnor även om det kan finnas stora skillnader kvinnor emellan. På grund av uppsatsens storlek finns det däremot inte utrymme att behandla områdesspecifika eller olika perspektiv på politiskt engagemang liksom bemötande i asylprocessen för kvinnor.

1.3 Perspektiv och teori

Uppsatsen har ett genusrättsvetenskapligt perspektiv, vilket är ett av många kritiska perspektiv på rätten. Genusrättsvetenskapen utgår från att rättens gränser, former och tillämpning påverkas av människor och människans kön. Inom vetenskapen tillämpas i huvudsak feministiska teorier vilket även är de som tillämpas i detta arbete.⁷ De tankar som ges särskilt utrymme kommer från radikalfeminismen och postkolonialistisk feminism.

I båda de feministiska inriktningarna spelar dikotomier en central roll. Dikotomier beskrivs i samhällsvetenskapen som en helhet som är uppdelad i två ömsesidigt uteslutande kategorier. Med andra ord kan dikotomier ses som två fenomen som är varandras komplement och motsats.⁸ Den postkolonialistiska teorin menar att det finns en föreställning om att västvärlden och de koloniserade områdena är dikotomier. När västvärlden representeras som upplyst, sekulärt och frihetssträvande medför det därför motsatt synsätt på ”tredje världen”.⁹ Inom radikalfeminismen har det förts tankar, framförallt under andra vågens feminism, om det som beskrivs som dikotomin mellan offentligt-privat och formell-informell. Till dikotomin ”man” hör det formella och det offentliga, vilket motsvarar det privata och informella för ”kvinna”. Följaktligen kritiserar många feminister dikotomin, eftersom det innebär en hierarkisk, sexualiserad och könsbestämd binär ordning där en kategori ses som norm. De menar att den syftar dels till att rättfärdiga ett icke-ingripande mot förtryck i privat sfär, och dels till att dementera betydelsen av denna sfär. Andra ifrågasätter (även) antagandet om en tydlig åtskillnad mellan dessa sfärer.¹⁰

⁷ Se Gunnarsson och Svensson s. 99.

⁸ Se Nationalencyklopedin: ”Dikotomi”,

<<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dikotomi>>, besökt 2019-01-07.

⁹ Jfr Said, s. 201.

¹⁰ Se närmare Pateman, s. 118 ff.

1.4 Forskningsläge

Inom det migrationsrättsliga området är den nederländske professorn Thomas Spijkerboer en av de mer tongivande rösterna, liksom den fransk-brittiska sociologen Jane Freedman. I Sverige har Maria Bexelius bok ”Asylrätt, kön och politik – En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter” sedan en tid tillbaka varit den dominerande litteraturen på forskningsområdet.

Den feministiska forskningen är mycket omfattande. Chandra Talpade Mohanty, postkolonialistisk feminist, och Carole Pateman, feminist och statsvetare, är två av de mest framstående forskarna i modern tid på sina områden.

1.5 Metod och material

Frågeställningen besvaras genom två olika metoder. Till viss del används rättsdogmatik, en metod som innebär att accepterade rättskällor används för utredningen av gällande rätt.¹¹ De källor som får särskild betydelse i denna uppsats är bland annat proposition 2005/06:6 om flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning och UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse¹². Ett fåtal rättsfall återges för att fungera som exemplifierade fall men har inte studerats för att ge en heltäckande bild. Litteraturen som används är såväl nationell som internationell då flyktingrätten grundar sig på internationell rätt och till stor del är harmoniserad inom EU. Forskning och statistik som har bedrivits inom EU kommer därför även att tillämpas i de fallen motsvarande inte finns för Sverige. Detta innebär att resultatet till stor del kan gälla internationellt även om materialet samt resultatet syftar till att vara så specifikt för Sverige som möjligt.

¹¹ Se Kleineman, s. 27 ff.

¹² Jfr Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees.

Den andra metoden som används, främst vid besvarandet av de två senare frågeställningarna, är kritisk diskursanalys. Diskurs liksom kritisk diskursanalys har beskrivits på flera olika sätt. Metoden i uppsatsen baseras på Winther Jørgensen & Phillips definitioner, där diskurs förenklat beskrivs som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” och kritisk diskursanalys är en metod där sociala identiteter och relationer betraktas som produkter av hur vi använder språket.¹³ Diskurser i diskursanalysen menar Winther Jørgensen & Phillips är konstituerade såväl som konstituerande.¹⁴ Diskurser påverkar alltså inte bara andra sociala praktiker och samhällliga processer utan formas också av världen runtomkring. Vidare förklaras metoden inte följa en strikt form utan förutsätts anpassas till sammanhang samt material.¹⁵ Jag utgår till viss del från Faircloughs tredimensionella modell¹⁶ men för att kunna ge en mer heltäckande bild som likväl ryms inom uppsatsens form är metoden även deskriptiv av tidigare forskning. Exempelvis används en intervjustudie ”Riktlinjer för utredning och bedömning av kvinnors skyddsbehov – Ett fungerande verktyg?” gjord av Maite Zamacona Aguirre för Röda korset.¹⁷ Rapporten ger, likt mycket av den övriga forskningen som används, fallbeskrivningar som har valts ut för att illustrera återkommande föreställningar.

Värt att notera är att diskursanalysens mål inte är att klarlägga vad som är den ”egentliga” uttalade sanningen, vad som i detta fall är vad rätten egentligen ska grundas på.¹⁸ Foucault menade att sökandet skulle vara meningslöst då ingen sanning råder. Det som analysen kan bidra till är att studera de diskurser som råder för att förklara och tolka delar av verkligheten, vilka är diskurser som vi själva är en del av.¹⁹

¹³ Se Winther Jørgensen & Phillips, s. 67.

¹⁴ Se *ibid*, s. 60.

¹⁵ Se *ibid*, s. 69.

¹⁶ Se närmare Fairclough s. 63 ff; Winther Jørgensen & Phillips s. 67.

¹⁷ Vidare ”utredningen om kvinnors skyddsbehov”.

¹⁸ Jfr Winther Jørgensen & Phillips s. 21.

¹⁹ Se närmare Foucault s. 32 ff.

1.6 Uppsatsens disposition

Uppsatsen inleds med fokus på politiska handlingar: Vad är politiskt enligt förarbetena, vad är det enligt doktrin, och vad säger rättstillämpningen? Följande kapitel analyserar hur kön påverkar synen på politisk uppfattning. Först problematiseras hur den könsrelaterade förföljelsen förhåller sig till politisk förföljelse och sedan återges några av de tankar forskningen haft gällande trovärdigheten i kvinnors politiska engagemang. I det fjärde avsnittet beskrivs hur stereotyper av ”tredje världens” kvinnor tar sig uttryck och vad de får för konsekvenser i asylbedömningen. Avsnittet delas in i tre rubriker som representerar tre diskurser. I den avslutande analysen sammanfattas slutsatser och analyseras i ett större perspektiv.

2 Vad är politiskt?

Förföljelse på grund av politisk uppfattning är en av de minst ifrågasatta grunderna i flyktingkonventionen.²⁰ Vad som är politiskt är dock något som har problematiserats av feminister sedan en tid tillbaka både inom asylrätten och i en större kontext. Kritiken bottenar oftast i dikotomin av det offentliga och privata och Carole Pateman hävdar till och med att det är ”själva uppdelningen mellan offentligt och privat som feminismen ytterst handlar om”.²¹ Den feministiska kritiken på synen om vad som är politik är även förekommande i asylrätten. Vad som är politik är avgörande för tolkningen av vilka omständigheter som hänförs till rekvisitet ”politisk uppfattning” och således vem som ska få asyl enligt grunden. Nedan görs därför en redogörelse utifrån förarbeten, rättsfall, undersökningar och doktrin om synen på rekvisitet ”politisk uppfattning”.

2.1 Förföljelse på grund av politisk uppfattning

För asyl på grund av ”politisk uppfattning” förutsätts inte, vilket ordalydelsen påbjuder, att den sökande har varit politiskt aktiv. Som för alla skyddsgrunder krävs dock att uppfattningen föranleder förföljelse.²² Det är däremot ytterst sällan förföljelsen direkt sanktioneras med anledning av sökandes politiska uppfattning. Betydligt oftare tar sig sådana åtgärder uttryck i påföljder för påstådda kriminella handlingar mot statsmakten och det kan därför vara av stor vikt att fastställa att den politiska uppfattningen är anledningen till påföljderna. Huvudregeln är att den politiska uppfattningen kommit till myndigheternas kännedom eller att den av myndigheterna tillskrivits

²⁰ Jfr Freedman, s.81.

²¹ Se Pateman, s. 118.

²² Se Sandesjö & Wikrén: Utlänningslagen med kommentar (24 april 2018, 11 uppl., Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentaren till 1 §, under rubriken Förföljelse på grund av politisk uppfattning; SOU 2004:31 s. 86.

sökande.²³ Om en person har ett yrke som gör att hens politiska uppfattning blir mer blottad, exempelvis författare, innebär det att omständigheten får särskild betydelse för flyktingskapet. Emellertid kan det också finnas situationer då den sökande inte givit uttryck för sina åsikter men då det är rimligt att anta att uppfattningarna oundvikligen kommer att komma till myndigheternas kännedom. Det kan exempelvis inom många regimer ses som ett politiskt ställningstagande att enbart lämna landet vilket vid ett återresande kan ge upphov till förföljelse. Liknande bedömningar ska även göras för övriga ”sur place” flyktingar.²⁴

Politisk åsikt bör förstås i vid mening och täcka alla tankar om staten, regeringen, samhälle eller i övrigt där politik är integrerad.²⁵ UNHCR slår fast att detta även kan innefatta en åsikt om könsroller.²⁶ Varje gärning som av myndigheterna i hemlandet uppfattas som ett hot mot den härskande politiska strukturen ska tillmätas betydelse vid flyktingskapsbedömningen.²⁷ Det innefattar också beteende som inte behöver vara direkt kopplade till en handling. En person som medvetet eller genom ett visst beteende bryter mot sociala normer eller religiösa föreskrifter kan uppfattas som oppositionell och beskyllas för att hysa vissa politiska sympatier och därför riskera förföljelse. Vad som kan anses utgöra politisk aktivitet varierar i olika samhällen och beror därför på omständigheterna i det enskilda fallet.²⁸

2.2 Kvinnors politiska verksamhet

Många forskare understryker att mäns och kvinnors politiska engagemang inte alltid behöver skilja sig ifrån varandras.²⁹ I områden där samhällsstrukturen hindrar kvinnor från att agera på lika villkor som män skapas dock

²³ Se Sandesjö & Wikrén: Utlänningslagen med kommentar (24 april 2018, 11 uppl., Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentaren till 1 §, under rubriken Förföljelse på grund av politisk uppfattning.

²⁴ Jfr MIG 2017:12; prop. 2005:06 s. 11.

²⁵ Se UNHCR:s handbok, par 80; SOU 2004:31 s. 86.

²⁶ Jfr UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, p. 32.

²⁷ Se Bexelius, s. 83; Zamacona Aguirre, s. 97.

²⁸ Se UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, p. 32.

²⁹ Jfr Freedman, s. 76; Bexelius, 57 ff; Spijkerboer, s. 92 ff.

en oundviklig skillnad mellan könsens politiska engagemang. Kvinnors politiska verksamhet är ofta undanskymd och bedrivs på en ”lägre nivå”, vilket avspeglar dominerande könsroller. UNHCR ger exempel som att arbeta som sjuksköterska med vård av skadade rebellsoldater, i rekrytering av sympatisörer, eller i förberedelse och spridning av broschyrer”.³⁰ Politiska engagemang bland män sker många gånger mer offentligt genom att de kan inta framträdande positioner eller deltar synligt i opinionsbildande verksamhet. Det faktum att mannen är den som förknippas som ledare för politisk verksamhet innebär dock inte att kvinnor förföljs av politiska skäl i mindre utsträckning. Kvinnor ses ofta som lättåtkomliga mål, vilket i själva verket gör risken för förföljelse större.³¹

Det är värt att uppmärksamma att idén av en politisk flykting som någon som flyr förföljelse på grund av direkt deltagande i politisk aktivitet inte alltid representerar erfarenheterna för kvinnor i vissa samhällen. Kvinnor tillskrivs ofta samma politiska åsikter som sina manliga familjemedlemmar, oavsett om kvinnan delar dessa åsikter eller ens känner till dem, och av detta kan hon utsättas för förföljelse på grund av politisk aktivitet indirekt.³²

2.3 Den manliga normen

När den politiska uppfattningen ska tolkas i vid mening omfattar det enligt UNHCR även ett genusperspektiv. Bexelius menar att detta skulle innebära att beakta situationer när en kvinna, medvetet eller likväl omedvetet, bryter mot könsdiskriminerande normer eller lagstiftning som påtalar hur kvinnor, flickor, döttrar eller hustrur ”korrekt” beter sig. Situationer som det exempelvis skulle röra sig om skulle vara när kvinnor riskerar bestraffning efter att ha opponerat sig emot klädkoder, vägrat partnervåld, tvångsgifte, könsstympning, sexuella trakasserier eller andra former av könsrelaterat våld

³⁰ Se UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D p. 34.

³¹ Se prop. 2005/6:6 s. 24.

³² Se prop. 2005/6:6 s. 24; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D p. 34.

eller könsdiskriminering. I verkligheten anser dock Bexelius att rekvisitet politisk uppfattning i huvudsak tolkats utifrån en manlig norm, vilket medför ett snävare synsätt och således särskilt påverkar kvinnofrågor.³³

Den manliga normen i bedömningen är något som har bekräftats i flera västländers asylbedömningar. Anledningen anses vara att klassiskt politiskt arbete, så som organisering i oppositionella partier och föreningar, opinion knutet till högstatusyrken liksom ledande roller i rörelser, länge ansetts tillhöra mannen.³⁴ Forskare såväl som i Sverige och internationellt drar här kopplingar till teorin som problematiserar uppdelningen av offentligt och privat. I dag är det dock få i den offentliga debatten som skulle opponera sig emot att feminism är en politisk åsikt precis som att riktlinjer i Sverige såväl som internationellt kan tolkas ha samma inställning.³⁵ I flyktingbedömningen tycks dock synen på vad som är politiskt fortfarande vara starkt förankrad i den verksamhet som traditionellt har bedrivits av den västerländske, heterosexuella mannen.³⁶

Spijkerboer har kategoriserat politiska handlingar utförda av kvinnor som ofta ifrågasätts eller negligeras i asylbedömningen. Den första kategorin är handlingar som istället för politiska ses som emotionella eller överflödiga begär. Som exempel nämner han fruar eller mödrar som protesterar mot dåd begångna mot sina män och söner, men tolkas göra det i sörjande syfte snarare än att opponera sig mot statsmakten. När det kommer till överflödiga begär exemplifierar han ett fall där kvinnors bärande av politisk symbol bedömdes endast vara ett ogenomtänkt val av modeaccessoar än ett politiskt ställningstagande. I den andra kategorin framställer han det som är politiskt men snarare ses som ett egenintresse, t.ex. fall där de politiska omständigheterna har lett till en ekonomisk situation och den asylsökande därmed ses som en ekonomisk flykting. I den tredje kategorin nämner han

³³ Jfr Bexelius, s. 82; Förbättringslabbet, s. 11.

³⁴ Se Spijkerboer, s. 45 ff; Bohmer & Shuman, s 219; Bexelius, s. 58.

³⁵ Se exempelvis SOU:2004:31 s. 93; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, p. 32.

³⁶ Se bland annat Spijkerboer, s. 45 ff; Bohmer & Shuman, s 219 ff; Bexelius, s. 58, 179 ff.

flera fall som visar på motstridigheten av att handlingar som har för avsikt att vara politiska lika lite ses som politiska som de som inte har för avsikt att inte vara politiska. Han kategoriserar även det som i bedömningarna beskrivs som ”mindre handlingar” och att bara för att de inte är ”så stora” anses de sakna politiska inslag. Till den kategorin exemplifieras handlingar som utförs utanför ett politiskt parti, istället ofta kopplat till en kvinnorörelse. Slutligen talar även Spijkerboer om bedömningar som tillskriver andra anledningar till flykt än den sökande haft i praktiken. Det kan röra sig om fall där kvinnor haft egna politiska skyddsskäl men där hennes mans politiska förföljelse får stå i centrum för bedömningen.³⁷

Som UNHCR:s riktlinjer hänvisar till ska varje handling som av hemlandsmyndigheterna uppfattas som ett hot mot den härskande politiska strukturen tillmätas betydelse vid flyktingskapsbedömningen. Migrationsverkets riktlinjer exemplifierar detta med att beskriva betydelsen av att se till hur politiskt engagemang ter sig i patriarkala samhällen.³⁸ I svensk utredning om kvinnors skyddsbehov vittnar dock domare i den övre instansen och biträden om stora kunskapsbrister om kvinnors politiska engagemang.³⁹ Vidare framkommer samma problem i intervjuer med de sökande själva:

”Jag tyckte inte att handläggare förstod skillnaden om hur man är politiskt aktiv i Sverige och i mitt land och att det kan ta olika former där, särskilt för en kvinna.” (Asylsökande 4)⁴⁰

Sett till litteraturen återkommer samma kritik. Bohmer och Shuman beskriver att det i vissa samhällen kan ses som politisk aktivitet att lära flickor att läsa, att promenera två kvinnor tillsammans eller att ifrågasätta våldshandlingar. Det har däremot visats vara omständigheter som inte vägs in i bedömningen av flyktingskapet.⁴¹

³⁷ Se Spijkerboer, s. 65 ff.

³⁸ Se RCI 26/2017 Rättsligt ställningstagande angående utredningen och bedömningen på grund av kön avseende kvinnor.

³⁹ Se Zamacona Aquirre, s. 79.

⁴⁰ Se Ibid. s. 79.

⁴¹ Se Bohmer & Shuman, s. 219 ff.

Orsaken till den återgivna problematiken förklaras många gånger bero på flyktingkonventionens utformning. Forskningen visar på att liknande bedömningar förekommer i flera mottagarländer och flyktingkonventionen är fundamentet för ländernas prövning. Freedman har även påtalat problematiken med att flyktingkonventionen utformades i en tid där den västerländske mannen stod som idealet för flyktingen.⁴² Andra menar dock att implementeringen av konventionen kan göras mer eller mindre jämställd och framförallt uppmärksammar UNHCR:s riktlinjer om vikten av en genusbedömning vid tillämpningen.⁴³ De menar att den manliga normen främst genomsyrar beslutsfattarnas syn vid bedömningen.⁴⁴ En närmare förklaring av detta ges i senare avsnitt.

⁴² Se Freedman s. 50, 76.

⁴³ Se SOU:2004:31 s. 93; UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, p. 32–34.

⁴⁴ Jfr Bexelius, s. 183f; Zamacona Aquirre s. 97; Thorburn Stern & Wikström, s. 197.

3 Vem är politisk?

Föregående avsnitt behandlade hur synen på politik påverkar bedömningen av flyktingstatus på grund av politisk uppfattning. Bedömningen beskrivs utgå från en manlig norm som emellanåt osynliggör kvinnors politiska engagemang. Många menar dock att avsaknaden av genusbedömning endast är en av alla de faktorer som bidrar till en inkorrekt bedömning när kvinnor söker asyl på grund av politisk uppfattning. I litteraturen framförs det även att den sökandes kön beaktas på ett sådant sätt att det leder till betydande skillnader i avgörandet oavsett likheten i omständigheterna.⁴⁵ Under följande rubriker redogörs därför först hur valet av förföljelsegrund präglas av vilket kön den asylsökande har och sedan beskrivs hur subjektiva element ges utrymme i bevisvärderingen.

3.1 Valet av rekvisit

Vid 2005 års ändring av utlänningslagen omformulerades 4 kap 1 § till att grunden ”tillhörighet till viss samhällsgrupp” uttryckligen omfattade kön och sexuell läggning. Med begreppet kön avses i bestämmelsen förutom biologiskt kön även s.k. socialt kön, alltså socialt eller kulturellt bestämda, stereotypa föreställningar om hur män och kvinnor ska bete sig.⁴⁶

Prövningen av flyktingstatus bör utgå ifrån att först fastställa om förföljelsen grundar sig i sökandes ras, nationalitet, religion eller politiska åskådning för att sist undersöka rekvisitet ”tillhörighet till viss samhällsgrupp”.⁴⁷ Flera av grunderna kan också föreligga samtidigt, vilket gör att förutsättningarna för flyktingskap kan uppfyllas tidigare, när förföljelsen har grundat sig delvis på kön och delvis på någon av de fem förföljelsegrunderna.⁴⁸ Situationen hör

⁴⁵ Se Thorburn Stern & Wikström s. 197; Freedman, s. 75.

⁴⁶ Se SOU 2004:31 s. 115; prop. 2005/06:6 s. 30–32.

⁴⁷ Jfr UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, punkt 28. SOU 2004:31 s. 92.

⁴⁸ Se prop. 2005/06:6 s. 23.

inte till ovanligheterna då könsrelaterad förföljelse ofta samverkar med andra grunder, inte minst politisk uppfattning. Motiven framställer därför att det är viktigt att finna den mest relevanta förföljelsegrunden för en homogen praxis. Samtidigt bör varje ärende givetvis avgöras genom en helhetsbedömning där sökandes personliga egenskaper vägs in.⁴⁹

I förhållande till att kön inverkar på andra förföljelsegrunder kan det vara besvärligt att fastställa var förföljelsen har sin egentliga grund. När är en kvinna förtryckt på grund av att hon är *kvinna* och när är hon förtryckt på grund av sitt *politiska motstånd* av sociala normer? I förarbetena föreskrivs att könsrelaterad förföljelse föreligger om det finns ett samband mellan förföljelsen och den drabbades kön. Om den handling eller det beteende som motiverat förföljelsen inte skulle medföra samma behandling om den drabbade hade varit ett av annat kön, finns det ett samband mellan förföljelsen och den drabbades kön.⁵⁰ Även mer indirekta samband, som handlingar som inte accepteras oberoende kön men där det är svårare för det ena könet att uppfylla normer och föreskrifter, inkluderas i könsrelaterad förföljelse.⁵¹

Motiven går inte närmare in på eventuell problematik om hur beaktandet av könet får stor inverkan på bedömningen av även andra skyddsgrunder.⁵² Internationellt sett har dock införandet av en separat könsfördelning motargumenterats. Könsfördelning kan skapa förvirring mellan förföljelse på grund av kön och förföljelse som är könsspecifik⁵³, vilket kan leda till att all förföljelse av kvinnor delas upp in i en kategori. Med hänsyn till rådande könsmaktsstruktur finns därmed en påtaglig risk för att kvinnors förföljelse alltid ses som könsrelaterade och aldrig bero på politiska omständigheter.⁵⁴ I domskälen motiveras även i huvudregel inte själva protesten, ”vägran”, av att följa sociala normer, även om det är den opponerande handlingen som i själva

⁴⁹ Jfr UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse, a. a., avsnitt II D, punkt 28; prop. 2005/06:6 s. 85.

⁵⁰ Se prop. 2005/06:6 s. 21; Macklin, s. 259.

⁵¹ Se prop. 2005/06:6 s. 21; Bexelius, s. 17; Crawley, s. 7.

⁵² Se prop. 2005/06:6 s. 21; SOU 2004:31 s. 115.

⁵³ ”Könsspecifik” syftar på förföljelsemetoden.

⁵⁴ Se Freedman, s. 75.

verket föranleder förföljelse. Så länge förtrycket är typiskt för kvinnor förklaras förföljelsen vara könsrelaterad även om det finns tydliga ställningstaganden från sökande.⁵⁵ Ett exemplifierande fall av detta är en dom från Migrationsdomstolen meddelad 2018. Fallet i fråga rör en kvinna från Marocko som efter sin makes försvinnande levt ensam och trots allvarliga påtryckningar vägrat gifta om sig med sin svåger.⁵⁶ Domstolen problematiserar inte någon gång i domskälen att hennes tydliga vägran skulle innebära en politisk handling. Domen bekräftar således även den kritik feminister riktar om att handlingar som generellt sett utförs i den privata sfären snarare uppfattas som könsrelaterade än politiska.⁵⁷

Samtidigt som könsrelaterad grund kritiserar för att kategorisera allt förtryck en kvinna upplever till en skyddsgrund argumenteras också för att förföljelse på grund av kön är det som bäst synliggör kvinnors specifika skyddsbehov.⁵⁸ Ett liknande resonemang brukar föras av radikalrättsfeminister som motsätter sig en alltför objektiv inställning till lagen. De menar att den formella rättvisan inte fullständigt lyckas stärka svagas ställning. Då det finns ett manligt ideal i den formella prövningen som riskerar straffa kvinnor när de inte lever upp till normen.⁵⁹

3.2 Trovärdighet

Av naturliga anledningar är det i asylärenden svårt att inkomma med traditionell bevisning. Istället står den sökandes berättelse många gånger i centrum för bedömningen.⁶⁰ Bevisvärderingen ska enligt Migrationsverkets rättsliga ställningstagande dessutom ”alltid ske genom en tydlig och noggrann bedömning av tillförlitligheten av den lämnade berättelsen och trovärdigheten

⁵⁵ Se Thorburn Stern & Wikström s. 197.

⁵⁶ Se UM 5979–18.

⁵⁷ Jfr Thorburn Stern & Wikström, s. 197; Bexelius, s. 82; Förbättringslabbet, s. 11.

⁵⁸ Se Freedman, s. 75.

⁵⁹ Se MacKinnon, s. 1–28.

⁶⁰ Se Sandesjö & Wikrén: Utlänningslagen med kommentar (24 april 2018, 11 uppl., Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentaren till 1 §, under rubriken Beviskrav.

hos den sökande”.⁶¹ Om berättelsen är sammanhängande, detaljerad, i huvudsak oförändrad under utredningens gång och om den överensstämmer med tillgänglig landinformation ökar detta trovärdigheten.⁶² I MIG 2007:12 har även bekräftats att bedömningen ska utgå i enlighet med UNHCR:s handbok⁶³ liksom att bevisvärdering ska göras innan sökandes allmänna trovärdighet bedöms. Sweeny pekar på att syftet med trovärdighetsbedömningar är att avgöra vad som ska vara underlag för behovet av skydd, men i praktiken finns det en syn på trovärdighet som en bedömning av sökandes personliga attribut.⁶⁴ Wikström och Johansson instämmer med analysen och kallar det för en bedömning av ”social trovärdighet”. Förhållningssättet menar däremot samtliga inte vara en erkänd del i processen.⁶⁵

Social trovärdighet beskriver Wikström och Johansson som vad som kan avses uppfattas som sannolikt avseende en social kategori. Trovärdigheten bedöms således utifrån sannolikheten om hur exempelvis en kvinna från viss kultur förväntas uppträda. Vidare menar Wikström och Johansson att prövningen innebär en risk för godtycklighet, ”normativt läckage”, då den ger betydande spelrum för subjektiva intryck och till och med fördomar. Liknande slutsats görs även av Diesen m.fl..⁶⁶ Uppgifter som då inte passar in i handläggarens uppfattning tenderar dels att betraktas som icke trovärdiga av beslutsfattare, dels att inte tas på lika stort allvar. I dessa fall blir uppfattningen till kategorier likt kön, etnicitet, klass och kultur snarare barriär för sökandes trovärdighet.⁶⁷

I utredningen om kvinnors skyddsbehov berättar offentliga biträden om att de upplever att handläggare tillskriver asylsökande kvinnor ett oförstånd. De

⁶¹ Se RCI 09/2013 Rättsligt ställningstagande angående metod för prövning av tillförlitlighet och trovärdighet, s. 2.

⁶² Se Ibid, s. 7; MIG 2007:12.

⁶³ Se artiklarna 197, 203–204 och 205a i UNHCR:s handbok.

⁶⁴ Se Sweeney, s. 708.

⁶⁵ Wikström & Johansson s. 196.

⁶⁶ Wikström & Johansson s. 164 ff; Diesen m.fl. s. 245, 273; Bexelius, s. 83, Zamacona Aguirre, s. 97.

⁶⁷ Thorburn Stern & Wikström, s. 197.

beskriver att de haft klienter som ägnat sig åt politisk verksamhet i sitt hemland men inte blir betrodda av Migrationsverket då det inte går ihop med bilden av en lågutbildad kvinna. Likaså visar en av Migrationsverkets interna utredningar, ”Jämställdhetsintegrering för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen i våra kärnprocesser förbättringslabbets rapport” från 2016, att myndigheten har en manlig norm och bristande objektivitet som inskränker synsättet i allt från bedömningarna till generell service. Enligt Migrationsverket bekräftas även att deras arbete ”leder till att handläggningen inte blir jämställd och det i och med det finns risk för att rättssäkerhet åsidosätts”.⁶⁸ Utredningsresultatet har bidragit till att myndigheten har haft en ”Handledningsplan för jämställdhetsintegrering” under åren 2016–2018 där en av deras viktigaste utmaningar beskrivs vara att uppnå en likvärdig prövning. För att uppnå önskat resultat förklaras avgörande faktorer bland annat vara att arbeta mot en individuell hantering av ärenden och att säkerställa likvärdig kunskap om kvinnor och mäns livsvillkor. Uppföljningen av handledningsplanen är ännu inte publicerad.

⁶⁸ Se Förbättringslabbet, s. 11.

4 Konstruktionen av tredje världens kvinnor

I tidigare avsnitt studerades främst *vad* som är politiskt och *hur* kvinnor bedöms i förhållande till politisk asyl. I detta avsnitt återges närmare vad som många anser vara den dominerande diskursen i asylbedömningen för kvinnor och konsekvenserna den kan medföra. I litteraturen framhålls diskursen vara utformad enligt en stereotyp av den asylsökande kvinnan vilket leder till en inkonsekvent bedömning för kvinnor när de åberopar politiska grunder i asylprocessen.⁶⁹ Stereotypen beskrivs till stor del skapas utifrån föreställningen om att könet definierar vad som är politiskt och icke-politiskt. Diskursen är även lik den postkolonialistiska, feministiska kritik som riktas mot västvärldens syn på ”tredje världens” kvinnor.⁷⁰ En kritik som kanske inte är helt oväntad då mottagarlandet i de flesta fall motsvaras av ett land i väst och den asylsökande ofta flyr från ett land i ”tredje världen”.

Under kommande rubriker sammanställs de stereotyper som kritiken oftast riktas mot, både inom den juridiska och feministiska litteraturen. I sammanställningen har jag utgått från de konstruktioner som beskrivs mest förekommande och är särskilda för en kvinnlig asylsökare. Föreställningarna har nära samband och påverkas även av varandra. Spijkerboer menar att det finns en föreställning om att en kvinnlig asylsökande snarare är en ekonomisk flykting. Denna konstruktion har jag dock valt att inte behandla då det är föreställning som är typisk för alla asylsökande oavsett kön. Som Spijkerboer även menar kan det däremot vara av intresse att nämna detta fenomen då det vanligtvis är mannen som förknippas med ekonomiska attribut.⁷¹

⁶⁹ Se Spijkerboer, s. 45; Bexelius s. 57; Wikström & Johansson, s. 93; s. 219; Bohmer & Shuman, s 219 ff; Zamacona Aguirre, s. 94.

⁷⁰ Se Bohmer & Shuman, s. 219 ff; Mohanty s. 40 ff.

⁷¹ Se Spijkerboer, s. 45.

4.1 Den apolitiska kvinnan

Historiskt sett har politiken ansetts tillhöra mannen. Den offentliga sfären där avgörande beslut fattas har därmed varit manligt territorium, och synsättet lever kvar i många områden än idag. Normerna kring femininitetens attityd till politiken har därför bidragit till att många kvinnors politiska verksamhet tagit sig helt eller delvis andra uttryck än mäns. När dessa handlingar inte erkänns blir kvinnans politiska roll inte mer än den hon har till mannen.⁷²

Föreställningen om mannens dominans på den politiska arenan förstärks av bilden av ”tredje världens” kvinnor som fattiga och utbildade.⁷³ Det gör inte bara att hennes handlingar får marginaliserat värde utan den asylsökande kvinnan upplevs framför allt sakna politisk trovärdighet.⁷⁴ Enligt utredningen om kvinnors skyddsskäl påverkar synsättet alla i processen, inte minst ombud. I samma utredning beskrev asylsökande kvinnor bland annat att deras politiska aktivitet inte hade tagits på samma allvar som makarnas politiska aktivitet trots att bevisning lagts fram:

”När jag läste beslutet kände jag att de inte tog mina asylskäl på allvar. Det kändes så faktiskt. På grund av jag var kvinna. Trots att jag också hade varit fängslad och inte bara min man, jag har också varit soldat men jag kände att de inte tog mina skäl på allvar.” (Asylsökande 5)⁷⁵

I de allra flesta fall är det däremot inte den politiska verksamheten som ifrågasätts utan snarare faktumet att handlingarna skulle vara av fortsatt intresse för hemlandets myndigheter. Likaså ifrågasätts ett samband mellan tidigare förföljelse.⁷⁶ I ett fall⁷⁷ rörande en oppositionell kvinna från Bangladesh betvivlar varken Migrationsverket eller Utlänningsnämnden⁷⁸ att sökande har varit aktiv i ett oppositionellt parti och fängslats och utsatts för

⁷² Se Bexelius, s. 57; Crawely, s. 8 ff.

⁷³ Se Spijkerboer, s. 92.

⁷⁴ Jfr Thorburn Stern & Wikström s. 197; Spijkerboer, s. 54, 92 ff.

⁷⁵ Se Zamacona Aguirre s. 79.

⁷⁶ Se Spijkerboer, s. 94.

⁷⁷ Se CAT/C/34/D/226/2003.

⁷⁸ Dåvarande överinstans till Migrationsverket.

våldtäkt och tortyr. Kvinnan i det aktuella fallet hade inkommit med trovärdig bevisning som intyg för medlemskap i oppositionellt parti och medicinskt utlåtande som bekräftade tortyren hon varit utsatt för. Båda instanserna betvivlade dock ett samband mellan händelserna på vilket de avslog ansökan. Vid senare tillfälle dömdes dock Sveriges beslut strida mot tortyrkonventionen⁷⁹.

I litteraturen beskrivs liknande exempel som ovan då våldtäkter ofta betraktats som slumpmässiga handlingar utförda i ett politiskt vakuum, utan framtida risk eller särskilt syfte.⁸⁰ Med sådana slutsatser negligeras att kvinnor betraktas som enklare offer samt att det i verkligheten inte behöver röra sig om sanktioner från statliga aktörer. En protest mot sociala normer kan likväl komma från familjemedlemmar eller icke-statliga aktörer, exempelvis då det grundar sig i ett brott enligt hederskultur.⁸¹ Bexelius menar dessutom att hela den internationella människorättsdiskursen påverkas av att kvinnors rättigheter förbises. Följden blir att det sker en normalisering av förtrycket och därmed erkänns inte kvinnors rättigheter till fullo.⁸² Även Freedman drar paralleller till den internationella människorättsdiskursen angående kvinnors politiska ställningstagande. Hon menar att västvärlden oftast betraktar de diskriminerande lagar som kvinnor flyr ifrån som barbariska, men samtidigt finns en rädsla för att beviljandet av asyl på dessa grunder skulle innebära ett för tydligt politiskt ställningstagande på internationell nivå. Intressekonflikten mellan statssuveräniteten och mänskliga rättigheter syns alltså särskilt tydligt när det rör sig om kvinnors rättigheter.⁸³

⁷⁹ Se Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1984.

⁸⁰ Jfr Spijkerboer, s. 94, 100; Bexelius, s. 180 ff; Bohmer & Shuman, s. 229.

⁸¹ Se Bexelius, s. 57 ff; SOU 2004:31 s. 100.

⁸² Se Bexelius, s. 57 ff; Spijkerboer s. 94; Bohmer & Shuman, s. 244.

⁸³ Se Freedman, s 81 ff.

4.2 Den förtryckta kvinnan

Diskursen om att kvinnan, i princip oberoende av sammanhanget, är det förtryckta könet är på många sätt vedertagen. Bilden av kvinnan som den ständigt förtryckta är dock en grov generalisering och är därför problematisk enligt flera feministiska perspektiv.⁸⁴ Mohanty kritiserar det som hon menar utvecklats till en sociologisk föreställning om att alla kvinnor identifieras via likheten i deras förtryck.⁸⁵ Hon menar att det bidrar till att dekonstruera de i verkligheten existerande kvinnor till försvarande subjekt mot det manliga objektet. Konstruktionen innebär att kvinnor oavsett individens egenskaper tillskrivs det som de sedan tidigare blivit stämplade som, exempelvis maktlösa, exploaterade eller sexuellt trakasserade. I asylprocessen specifikt innebär det att en kvinnas unika asylskäl får stå tillbaka för mallen om hur den asylsökande kvinnan ska vara ett offer. Med ett sådant förutbestämt synsätt finns alltså risken att kvinnors korrekta asylskäl inte uppmärksammas eller att de tillskrivs en könsrelaterad förföljelse.⁸⁶

Föreställningen begränsar alltså kvinnors förmåga att passera som offer för något annat än patriarkala strukturer. Den könsrelaterade grunden riskeras då tillämpas i oläge. Likvärdigt men motsatt ses även processer i förhållande till manliga sökande. En man som hävdar att de utsätts för hedersförtryck kan då ifrågasättas när det är kvinnan som förknippas med den typen av förföljelse.⁸⁷ Trovärdigheten hos den sökande kan alltså påverkas när det hon eller han framför under prövningen verkar som osannolikt i förhållande till uppfattningen en handläggare har om könsens skyddsskäl.⁸⁸ När domare, handläggare och juridiska biträden sedan utgår ifrån en uppfattning om gällande rätt som är starkt präglad av stereotyper riskerar de även reproducera föreställningarna om män och kvinnor. Det sker därmed en normalisering där

⁸⁴ Se Crawely, s. 8.

⁸⁵ Se Mohanty s. 38 ff.

⁸⁶ Se Crawely, s. 8; Zamacona Aguirre, s. 94.

⁸⁷ Se Wikström och Johansson s. 93 ff; Bohmer & Shuman, s. 235 ff.

⁸⁸ Se Thorburn Stern & Wikström; Wikström och Johansson s. 93 ff; Spijkerboer, s. 45 ff.

män och kvinnor likt en dikotomi får representera den förtryckta (kvinnan) och förtryckaren (mannen).⁸⁹

4.3 Familjens kvinna

Den traditionella bilden av kvinnan i hemmet är ett synsätt som till stor del präglar västvärldens bild av länder i ”tredje världen”. Familjer generaliseras till att vara mer traditionella, patriarkala och mer restriktiva. Bilden förstärker således även uppdelning av privat och offentligt som gör mannen till politisk varelse och kvinnan ett bihang till honom.⁹⁰ Som ett resultat kommer detaljer om en kvinnas och familjers personliga förhållanden att ses som ointressanta i asylprocessen.⁹¹ I ett flertal beslut från Migrationsverket saknas motivering rörande fruars politiska uppfattning trots att det är omständigheter som framkommit under förhandlingen.⁹²

Spijkerboer menar att kvinnor med familj ständigt bedöms utifrån hur de är som mor och fru. Han visar på att domare medvetet har utgått från frågor med större koppling till familjen när den sökande är kvinna, samtidigt som motsvarande rutiner för män saknades helt. Förutom att det tenderar att vara kritiskt utifrån varje individs likhet inför lagen gör beteendet även att kvinnor uppfattas som mindre trovärdiga då de inte lever upp till normen om god fru och mor.⁹³

Självfallet hör det inte till ovanligheten att kvinnor flyr med sin familj eller söker asyl i relation till maken. En brittisk studie visar på att 27 % av de kvinnliga sökande söker asyl på grund av sin makes politiska uppfattning men en inte en helt obetydlig siffra, 17 %, söker asyl på sina egna politiska förtjänster.⁹⁴ Många forskare menar dock att i situationer där båda makar har

⁸⁹ Se Bexelius, s. 180; Wikström; Wikström och Johansson s. 93 ff.

⁹⁰ Se Freedman s. 7; Bexelius s. 58 ff.

⁹¹ Jfr Thorburn Stern & Wikström s. 197.

⁹² Se Zamacona Aguirre, s. 94.

⁹³ Se Spijkerboer, s. 54 ff.

⁹⁴ Jfr Asylum aid, s. 97.

politiskt engagemang bedöms mannens verksamhet vara den huvudsakliga grunden även för kvinnans asyl.⁹⁵ Bilden av kvinnan som fru, syster och mor utesluter därför andra aspekter som en individ bär på. Ett exempel som litteraturen ofta återger är beslutsmotiveringen ”a mother of five has no time for political involvement”.⁹⁶

⁹⁵ Se Spijkerboer s. 64; Crawley, s. 59.

⁹⁶ Se Spijkerboer s. 64; Thorburn Stern & Wikström, s. 197.

5 Avslutande analys

I tidigare avsnitt redogörs för en diskurs som präglar bedömningen av kvinnor i asylprocessen i förhållande till skyddsgrunden ”politisk uppfattning”.⁹⁷ Diskursen kritiserar för att konstruera en stereotyp bild av ”tredje världens” kvinnor och en föråldrad bild om vad som är politiskt ställningstagande. Av det samlade materialet har jag tolkat tre olika föreställningar; den förtryckta kvinnan, den apolitiska kvinnan och familjens kvinna, som visat påverka diskursen om asylsökande kvinnors levnadsvillkor. När denna föreställning om kvinnor i relation till politik starkt präglar asylbedömningen, medvetet eller omedvetet, riskerar kvinnors individuella skäl att negligeras. Sökanden beskrivs även skapa misstro kring sin identitet när hon inte lever upp till stereotypen.⁹⁸ Förutom att detta innebär ett uppenbart hot mot en korrekt juridisk bedömning visar forskningen att kvinnor riskerar att indirekt diskrimineras utifrån ”politisk uppfattning”. Diskursanalysen ger inte svar på vad som egentligen är kvinnors grunder för asyl och vad som därmed är den korrekta bedömningen.⁹⁹ Det studerade materialet visar ändå många gånger på en betydligt mer politisk sökande än den konstruerade bilden av kvinnan som återges i arbetet.¹⁰⁰

Utöver att bedömningen påverkas av stereotypen går det att argumentera för att även asylbeslutet, motiveringen och systemet i övrigt konstruerar den stereotypa diskursen. När konstruktionen av den asylsökande kvinnan har format gällande rätt är den sedan svår att förändra för individer som har mycket att förlora under processen. Då de rättsliga följderna dessutom förblir de samma oavsett flyktinggrund finns det en risk att juridiska biträden inte prioriterar att argumentera för en grund som kan medföra ett svårare bifall på asylansökan.¹⁰¹ Bilden som sedermera konstrueras stärker synsättet på

⁹⁷ Se avsnitt 4.1–3.

⁹⁸ Se avsnitt 4.

⁹⁹ Se avsnitt 1.5.

¹⁰⁰ Se avsnitt 4.1–3.

¹⁰¹ Se avsnitt 4.2.

kvinnan som apolitisk, förtryckt och underdånig familjen. Förutom att synsättet är marginaliserande och onyanserat i sig, normaliserar det en förödande förföljelse som kvinnor bevisligen utsätts för varje dag. När sexuellt och familjerelaterat våld, diskriminering eller trauma blir kategoriserat som ”det vanliga” uppenbarar sig omständigheterna inte som tillräckligt starka för ett bifall. I ett större perspektiv beskrivs även synsättet påverka den internationella människorätten. Bexelius menar att normaliseringen av kvinnors förtryck påverkar erkännandet av kvinnors rättigheter och värde. Ett beviljande av asyl blir därmed också sett som extra kontroversiellt utifrån principer om statsuveränitet och internationell politik.¹⁰²

Det förenklade synsättet konstruerar inte bara ”tredje världens” kvinnor. Mohanty anser att utifrån föreställningen om att kvinnan är det absolut förtryckta och underdåniga könet förenklas mannen till att alltid representera motsatsen.¹⁰³ Om det är svårt att se mannen som förtryckt i vardaglig mening är det följaktligen svårt att se honom som ”förföljd” enligt juridiken. Fenomenet representerar väl hur förenklade uppfattningar ofta tar sig uttryck i dikotomier liksom hur diskurser är konstituerade såväl som konstituerande. Sett till samtiden anser jag att det går att dra paralleller mellan denna argumentation kring vem som är att anse som utsatt och liknande resonemang som förs i debatten angående unga, ensamkommande män från Afghanistan.

Det hör inte till uppsatsens syfte att närmare problematisera och ge lösningar på det i bedömningen som ger upphov till att den beskrivna diskursen ges så stort utrymme i bedömningen. För att sätta frågeställningarna i ett större perspektiv kan det dock avslutningsvis vara av intresse att lyfta dessa frågor. Likt det resonemang som förekommer i kritiken mot asylsystemet generellt anses även här subjektiva element påverka beslutsfattandet.¹⁰⁴ Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är kritiken synnerligen relevant då objektivitet är en

¹⁰² Se avsnitt 4.1.

¹⁰³ Se avsnitt 4.2.

¹⁰⁴ Se avsnitt 1.

grundläggande förutsättning för en rättssäker prövning. Enligt Migrationsverkets förbättringsrapport från 2016 bekräftas även att myndighetens arbete leder till bristande jämställdhet i bedömningen vilket medför en risk för att rättssäkerhet åsidosätts.¹⁰⁵ Samtidigt kvarstår delade meningar om hur en rättvis prövning bäst tillgodoses. Den senare feminismen, såsom radikalfeminismen, menar att den allt för formella rättvisan riskerar falla tillbaka på den manliga normen som den juridiska bedömningen än idag förklaras präglas av. Kort kan nämnas att den juridiska litteraturen främst betonar vikten om en genusbedömning och kunskap hos handläggare. Bexelius menar att det krävs en medvetenhet om betydelsen av normer kring kön och hur de påverkar kvinnors och mäns erfarenheter både före, under och efter flykten och därmed även under asylprocessen.”¹⁰⁶

Likt Bexelius tror jag att det behövs större kunskap i asylprocessen om kvinnors livsöden. Med detta kommer det även följa en tydligare rutin för genusbedömningar som förhindrar att föreställningar och fördomar påverkar processen. Ett steg mot att individualisera prövningen, likt den lösning Migrationsverket framför i ”förbättringslabbets rapport”, tror jag är ett väsentligt steg för ökad rättssäkerhet.¹⁰⁷ Ett ideal för olika behandling av könen tror jag dock hade undergrävt många av rättsstatens andra principer liksom att det riskerar att cementera sexistiska stereotyper ytterligare. Idealet i asylsystemet borde istället vara att tillgodose en lika kvalitativ prövning både för män och kvinnor, så som förväntas i bedömningar rörande landets egna medborgare. Inställningen kan visserligen väcka frågor om den reella möjligheten, men bevisvärigheter eller okunskap om könsmaktstrukturen i främmande länder får inte ursäktas en bristande prövning. Utifrån ett feministiskt perspektiv är en rättssäker prövning minst lika viktig eftersom distansering mellan människor tenderar att upprätthålla maktförhållanden mellan olika grupper i samhället. Det är alltså först när samtliga aktörer i asylprocessen ser att egenskaper inte behöver vara kopplade till de biologiska

¹⁰⁵ Se avsnitt 3.2.

¹⁰⁶ Resonemang av av har inte närmare behandlats i uppsatsens då det främst hänför sig till andra frågor. För att närmare se hennes lösningsmodeller jfr Bexelius, s. 83 ff.

¹⁰⁷ Se avsnitt 3.2.

könen, och att det finns olika sätt vara politiskt, som en asylprövning på lika villkor kan uppnås.

Käll- och litteraturförteckning

LITTERATUR

Bexelius, Maria: *Asylrätt, kön och politik: En handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*. Enskede 2008.

Bohmer, Carol & Shuman, Amy: *Rejecting refugees. Political asylum in the 21st century*. London 2008.

Diesen Christian m.fl.: *Prövning av migrationsärenden: BEVIS 8, 3. Uppl.*, Stockholm 2012.

Crawley, Heaven: *Refugees and Gender: Law and process*. Bristol 2001.

Fairclough, Norman: *Discourse and Social Change*. Cambridge 1992.

Foucault, Michel: *Diskursens ordning. Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm 1993.

Freedman, Jane: 'Taking gender seriously in asylum and refugee policies', i: Khory, Kavita R. (red.), *Global Migration: Challenges in the twenty-first century*. Basingstoke 2012.

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria: *Genusrättsvetenskap*. Lund 2009.

Kleineman, Jan: 'Rättsdogmatisk metod', i: Korling, Fredric och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Lund 2013.

MacKinnon, Chatarine A., 'Substantive Equality: A Perspective.' *Minnesota Law Review* 2011 s. 1-28.

Macklin, Audrey: *Refugee Women and the Imperative of Categories*.
Baltimore 1995.

Mohanty, Chandra Talpade: *Feminism utan gränser - avkoloniserad teori, praktiserad solidaritet*. Stockholm 2006.

Pateman, Carole: *The Disorder of Women. Democracy, Feminism and Political Theory*. Cambridge 1989.

Said, Edward W.: *Orientalism*. Stockholm 1995.

Spijkerboer, Thomas: *Gender and refugee status*. Adlershot 2003.

Sweeney, James A.: 'Credibility, Proof and Refugee Law.' *International Journal of Refugee Law* 2009. s. 700–726.

Thorburn Stern, Rebecca & Wikström, Hanna: *Migrationsrätt. Skyddsbehov och trovärdighet – bedömning i asylärenden*. 1. uppl. Stockholm 2016.

Wikström, Hanna, & Johansson, Thomas: *Credibility Assessments as 'Normative Leakage': Asylum Applications, Gender and Class*. u.o., 2013. s. 92–101.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise: *Diskursanalys som teori och metod*. Lund, 2010.

KÄLLOR

Tryckta källor

Offentligt tyck

Prop. 2005/06:6 Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning.

RCI 09/2013 Rättsligt ställningstagande angående metod för prövning av tillförlitlighet och trovärdighet.

RCI 26/2017 Rättsligt ställningstagande angående utredningen och bedömningen på grund av kön avseende kvinnor.

SOU 2004:31 Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse.

Rättsfall

Migrationsdomstolen:

UM 5979–18.

FN:s tortyrkommission:

CAT/C/34/D/226/2003

Migrationsöverdomstolen:

MIG 2017:12

MIG 2007:12

Rapporter och utredningar

Jämställdhetsintegrering för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen i våra kärnprocesser, Förbättringslabbet 2015.

Migrationsverkets handlingsplan för jämställdhetsintegrering, Migrationsverket 2016.

Zamacona Aguirre, Maite, *Riktlinjer för utredning och bedömning av kvinnors skyddsbehov: ett fungerande verktyg?*, Svenska Röda korset, Stockholm 2008.

Global trends. Forced displacement 2017, UNHCR, Genève 2018.

Wpmen asylum seekers in the UK: A gender perspective. Some facts and figures, Asylum aid 2003.

Övriga tryckta källor

Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning.

Migrationsverket, Handlingsplan för jämställdhetsintegrering 2016–2018.

UNHCR, Guidelines on International Protection No. 1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or its Protocol relating to the Status of Refugees, 7 May 2002, HCR/GIP/02/01.

Elektroniska källor

”Trovärdighet – ett svårångat och livsviktigt begrepp inom migrationsrätten”, Advokaten,
<<https://www.advokaten.se/Tidningsnummer/2015/Nr-1-2015-Argang-81/Trovardighet--ett-svarfangat-och-livsviktigt-begrepp-inom-migrationsratten/>>, besökt 2019-01-05.

”Dikotomi”, Nationalencyklopedin,
<<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/dikotomi>>, besökt 2019-01-07.

”Utlänningslagen med kommentar”, Se Sandesjö & Wikrén,
<www.wolterskluwer.se/zeteo>, besökt 2018-12-02.

”Kvinnor och flickor på flykt”, UNHCR,
<<https://sverigeforunhcr.se/kvinnor-och-flickor>>, besökt 2018-12-02.